
**THEORY OF UPBRINGING AND THE PRINCIPLE OF CULTURAL
EMBEDDEDNESS: AN AUTHORIAL MODEL OF EDUCATION THROUGH
POTTERY AS A HOLISTIC PEDAGOGICAL APPROACH FOR DEVELOPING
AESTHETIC THINKING IN PRIMARY SCHOOL AGE**

Avi Abner

Burgas State University "Prof. Dr. Assen Zlatarov", Bulgaria, avi.abner707@gmail.com

Abstract: This study presents both a theoretical rationale and a practical implementation of an original model for culturally responsive education through artistic activity, grounded in the core principles of the theory of education. Developed by Dr. Avi Abner, the model conceptualises education as a process of value-oriented and aesthetic engagement with local cultural heritage, facilitated through the traditional practice of pottery. At its foundation lies the premise that the personal development of primary school children should be fostered through sensory, emotional and symbolic interaction with culturally meaningful materials and forms. The model unfolds across five thematically and logically interconnected pedagogical stages: cultural-cognitive, sensory, aesthetic, socio-emotional, and cultural-reflective. Each phase integrates artistic creation with educational objectives aimed at nurturing aesthetic thinking, cultural sensitivity and emotional expressiveness. The empirical research was conducted with 72 pupils in Year 3 and Year 4, with the practical component carried out with the assistance of master potter Margarita Petrova and supported by art therapy specialist Teodora Dimitrova. Comparative analysis between the experimental and control groups demonstrated statistically significant improvement in creativity, cultural awareness, and emotional expressiveness among the participating children. A comparative analysis between the experimental and control group revealed statistically significant improvement in creativity, cultural awareness, and emotional articulation among the participating children. The findings affirm the pedagogical value of the model, which bridges artistic practice and educational intent, creating meaningful opportunities for cultural inclusion from an early age.

Keywords: culturally responsive education; theory of education; artistic practice; pottery in education; aesthetic thinking; cultural identity; early primary education

**ТЕОРИЯ НА ВЪЗПИТАНИЕТО И ПРИНЦИПЪТ ЗА КУЛТУРОСЪОБРАЗНОСТ:
АВТОРСКИ МОДЕЛ ЗА ВЪЗПИТАНИЕ ЧРЕЗ ГРЪНЧАРСТВО КАТО
ХОЛИСТИЧЕН ПЕДАГОГИЧЕСКИ ПОДХОД ЗА РАЗВИТИЕ НА
ЕСТЕТИЧЕСКОТО МИСЛЕНЕ В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ**

Ави Абнер

Бургаски държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“, България, avi.abner707@gmail.com

Резюме: Настоящото изследване предлага теоретична обосновка и приложна реализация на авторски модел за културосъобразно възпитание чрез художествена дейност, изграден върху принципите на теория на възпитанието. Моделът, разработен от д-р Ави Абнер, разглежда възпитанието като процес на ценностно и естетическо приобщаване към локалното културно наследство посредством традиционната практика на грънчарството. В основата му стои разбирането, че личностното развитие на децата в начална училищна възраст следва да бъде стимулирано чрез сетивно, емоционално и символно ангажиране с културно значими материали и форми. Концепцията е реализирана в пет тематично и логически свързани педагогически етапа: културно-познавателен, сензорен, естетически, социално-емоционален и културно-рефлексивен. Всеки от тях обединява художествено сътворяване с възпитателни цели, насочени към изграждане на естетическо мислене, културна чувствителност и емоционална откритост. Изследването е проведено с участието на 72 ученици от трети и четвърти клас, като практическият компонент е осъществен с помощта на експерта грънчар Маргарита Петрова и със специалното съдействие на Теодора Димитрова- специалист по арт терапия. Сравнителният анализ между експериментална и контролна група показва статистически значим напредък в креативността, културната чувствителност и емоционалната изразителност сред децата, включени в изследването. Получените резултати потвърждават педагогическата стойност на модела, който съчетава художествена практика с възпитателни цели и създава условия за културно приобщаване още в ранна възраст.

Ключови думи: културосообразно възпитание; теория на възпитанието; художествена практика; грънчарство в образованието; естетическо мислене; културна идентичност; начален етап на образование.

1. УВОД

Принципът за културосообразност в теорията на възпитанието определя необходимостта възпитателният процес да бъде съгласуван със социално-културната среда, в която се формира личността. В този контекст възпитанието следва да бъде ориентирано към систематично въвеждане на личността в утвърдената от обществото ценностна и културна система, чрез която се изграждат нейните морални ориентири и социална идентичност. (Raithel, J., Dollinger, B., et al., 2008). В тази насока Шапиро и Щолц подчертават, че културното съдържание не бива да се предава единствено чрез абстрактни познавателни схеми, а следва да бъде преживявано чрез сетивно и телесно участие, чрез действия, движения и форми, вписани в културен контекст (Shapiro, L., & Stolz, S., 2019). Съществен принос към развитието на този възглед имат Томсън и Сефтън-Гриин, които анализират връзката между локалните художествени практики и културната чувствителност у децата, като отчитат значението на традиционните занаяти за формиране на естетическо съзнание, чувство за принадлежност и уважение към културното наследство (Sefton-Green, J., & Thomson, P., 2011). Сред съвременните български изследователи, разглеждащи възпитанието в светлината на културната обремененост, е Сийка Чавдарова-Костова, която заема централно място със своя фундаментален труд „Теория на възпитанието“. В него авторката последователно защитава тезата, че възпитателният процес трябва да бъде съобразен с културните и социалните условия на средата, в която се развива детето, като подчертава възпитателната роля на традиционните ценности и локалната култура за изграждането на морална ориентация и чувство за принадлежност. Според нея възпитанието не може да бъде мислено отвъд конкретния културен хоризонт на детето, тъй като именно в него се изграждат нормативните, емоционалните и естетическите ориентири на личността. Идеите, застъпени в труда на Чавдарова-Костова, съвпадат със замисъла на настоящото изследване, в което възпитанието чрез грънчарство се представя като културосообразна практика, свързана с традициите, бита и ценностите на общността (Чавдарова-Костова, 2018).

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

В съвременните образователни практики се наблюдава тенденция възпитанието да се интерпретира предимно през функционални и поведенчески параметри, свързани с изпълнение на конкретни инструкции и стандартизирани цели. Тази ориентация, макар и логически свързана с изискванията за проследимост и ефективност, поставя на заден план културно-ценностните измерения на възпитателния процес. В резултат възниква риск възпитанието да бъде сведено до поведенчески инструкции, като същевременно се губи неговата роля като пространство за личностно изграждане чрез приобщаване към естетическото, нравственото и духовното наследство на общността. За да бъде преодолян този дефицит, е необходим нов тип възпитателен модел, който възстановява връзката между детето и неговия културен корен. Именно в този контекст е разработен авторският модел на д-р Ави Абнер, който отговаря на тази потребност чрез прилагане на грънчарството като педагогическа практика, ангажираща детето както интелектуално, така и сетивно и емоционално. В основата на модела стои принципът за културосообразност, който определя възпитанието като процес, осъществяван чрез живото присъствие на културата в ежедневния опит на детето. Предложеният авторски модел се реализира в пет тематично и логически свързани етапа, всеки от които има конкретна педагогическа цел. В основата му стои идеята, че културното и естетическо въздействие се случва най-силно, когато детето е въввлечено в сетивен, познавателен и емоционален процес на сътворяване. Всеки етап от модела е премислена така, че да свързва децата с културното наследство, с материалите, със себе си и с другите. Съвременните изследвания подкрепят необходимостта от подобни холистични подходи. Изследване от 2024 г. акцентира върху необходимостта от интегриране на местни културни ценности в ранното образование като средство за изграждане на характер и социална отговорност у децата (Syahria, S., Swardi, E., Rohman, A., 2024). Наред с това, други автори подчертават ролята на естетическата теория за обогатяване на учебния процес чрез стимулиране на емоционалната изразеност, креативността и когнитивното развитие (Tian, T., Zainudin, I., 2024). Интеграцията на такива подходи създава възможности за лично ангажиране, мултимодално мислене и културна чувствителност. В този контекст авторският модел на д-р Ави Абнер за културосообразно възпитание чрез грънчарство допълва съвременната образователна парадигма, като превръща художествената дейност в пространство за културно, емоционално и ценностно осмисляне.

Фигура 1. Модел за културосъобразно възпитание чрез грънчарство

Източник: Фигурата е авторска, създаден от д-р Ави Абнер

ЕТАП 1: КУЛТУРНО-ПОЗНАВАТЕЛЕН. Има за цел да запознае учениците с българското грънчарство като традиционен занаят с дълбоко естетическо и възпитателно значение. Чрез беседа и визуални материали, подготвени от експерти в областта на грънчарството, децата научават какво е грънчарство, какво място заема в битата на българина и как се е предавало през поколенията. Използват се народни приказки, митове и легенди, в които глината и ръчният труд носят идеи за сътворение, добродетелност и свързаност с природата. Целта на този етап е да се създаде интерес и уважение към занаята и да се постави основата за по-нататъшно естетическо възприемане на художествената дейност.

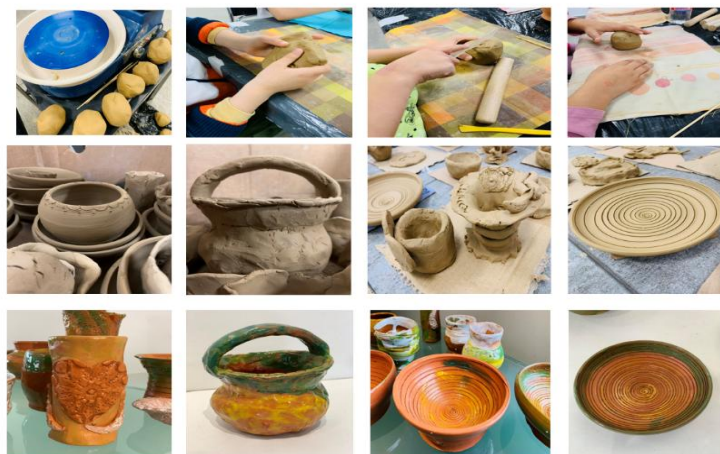
ЕТАП 2: СЕНЗОРЕН. Учениците се срещат пряко с глината, но не като учебен обект, а като материя, която изисква внимание, ръчна работа и търпение. Под ръководството на експерт-грънчар и с участието на педагог по изкуства децата се учат да работят с грънчарско колело, както и да оформят с ръце първи прости форми. Те усещат структурата на глината, учат се как да работят с нея, да я оформят и моделират. Така се създава чувствителност, а художественият процес започва да се преживява емоционално и лично. Това е етапът, в който се развива вниманието към детайла, ритъма на работа и уважението към ръчния труд.

ЕТАП 3: ЕСТЕТИЧЕСКИ. Този етап е посветен на същинското създаване на художествена форма. След изсъхване и изпичане на изделията, всяко дете пристъпва към украса и декорация. Използват се традиционни български мотиви, а личният избор се насърчава с оглед създаването на изделия със собствена символика и естетическа стойност. Децата учат основи на композиция, работа с цветове, симетрия и символика. Поставя се акцент не само върху това „да бъде красиво“, а да има значение и да се изрази идея чрез форма. Така се изгражда естетическо мислене, което съчетава усещане за хармония с разбиране за културна стойност.

ЕТАП 4: СОЦИАЛНО-ЕМОЦИОНАЛЕН. Организира се изложба с изработените от учениците съдове и фигури. Всяко дете има възможност да представи своята работа, да сподели какво е създадо и защо. Провежда се беседа, в която децата описват преживяното, трудностите, радостта от създаването. Това е моментът, в който се развива самоуважение, взаимно признание и чувство за принадлежност. Изкуството става средство за общуване и за утвърждаване на личността пред групата, важна стъпка в социалното и емоционалното възпитание.

ЕТАП 5: КУЛТУРНА ОСЪЗНАТОСТ. Финалният етап има за цел осъзнатото завършване на възпитателния процес. Учениците разсъждават върху това, което са преживели, какво са научили за грънчарството и за себе си, за търпението, създанието и културната стойност на ръчната работа. Провеждат се разговори за това как занаяти като грънчарството могат да съществуват и днес, как се свързват с природата, с хората и с училището. Така възпитателният процес постига своята цел: изграждане на личност, способна да осмисля културното наследство чрез собствен опит и да развива естетическо отношение към света.

Фигура 2. Работен процес

Източник: Снимковите материали са авторски от работилницата

3. РЕЗУЛТАТИ

За да бъде проследено въздействието на културосъобразния модел на д-р Ави Абнер за възпитание чрез грънчарство, базиран на принципите на холистичния подход и теорията на възпитанието, бе проведено педагогическо изследване с участието на 72 ученици от начална училищна възраст. Учениците бяха разпределени в две групи: експериментална (3. „Б“ и 4. „Б“ клас) и контролна (3. „А“ и 4. „А“ клас), по 18 деца във всяка. Работата с експерименталната група протече в рамките на пет последователни етапа, изградени в съответствие с логиката на модела. В началния етап на изследването и двете групи демонстрираха сходни нива на основни прояви, свързани с креативност и емоционална отзивчивост. След прилагането на модела обаче резултатите в експерименталната група се откритоха с ясно изразен напредък. Учениците демонстрираха повишена активност в създаването на художествени образи, по-дълбока емоционална откритост и способност за интерпретиране на символиката. При децата от контролната група не се наблюдаваха значими промени, което още по-категорично подчертава стойността на отчетените резултати в експерименталната група. Разликата между двете групи свидетелства за въздействие, което не се изчерпва с краткотраен ефект, а разгръща своя смисъл на дълбоко педагогическо и културно равнище. Количественият анализ потвърди статистическата значимост на настъпилите разлики ($t(35) = 7.92$, $p < 0.001$ за креативност; $t(35) = 8.15$, $p < 0.001$ за културна чувствителност). Наблюденията разкриха висока степен на ангажираност, свободно изразяване на емоции и засилено чувство за свързаност с традицията и общността сред участниците в експерименталната група. На основата на тези данни може да се заключи, че моделът съдейства за пълноценното изграждане на личността в три ключови измерения - естетическо, емоционално и културно. Възпитателният процес, реализиран чрез художествено сътворяване, се утвърждава не само като форма на педагогическа работа, а като дълбоко преживяна културна връзка, която ангажира детето с ценностите на общността и го подтиква към самостоятелно мислене и вътрешна отговорност.

Фигура 3. Сравнителен анализ на резултатите от изследването

Източник: Фигурата е авторска и е създадена от д-р Ави Абнер

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследването потвърждава, че културосъобразното възпитание чрез художествена практика, вдъхновена от Бусинската керамична школа, представлява ефективен холистичен подход за развитие на естетическото мислене, емоционалната изразеност и културната идентичност у децата в начална училищна възраст. Чрез пряк досег с глината и работа в автентична среда, учениците развиват чувствителност към материалите, усет към художествена символика и осъзнато отношение към културното наследство (Aktas, V., Tokmak, A., & İlhan, G., 2024). Подобен тип възпитателно преживяване създава предпоставки за дълбоко личностно ангажиране и социално-емоционално израстване. Това съответства на наблюденията на други учени, според които изкуството може да бъде ефективен носител на социално-емоционално учене (Lee, H., & Lee, M., 2021). В същата посока Кели Ханинг акцентира върху необходимостта от педагогически стратегии, които насърчават естетическо осмисляне и личностна ангажираност чрез възможности за избор, творческа свобода и рефлексивно участие в художествения процес (Hanning, 2022). Настоящото изследване кореспондира и с изводите на други учени, че интеграцията на традиционни художествени практики в образователната среда е необходима за устойчиво и културно ангажирано възпитание (Maithreyi, 2023). Резултатите от настоящото изследване кореспондират с тези тенденции и категорично потвърждават, че приобщаването към художествени традиции като грънчарството обогатява образователната среда и съдейства за формиране на културно ангажирани, естетически чувствителни и емоционално устойчиви личности.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Aktas, V., Tokmak, A., & İlhan, G. (2024). Improving Sensitivity to Cultural Heritage through Out-of-School Learning Activities. *Participatory Educational Research* 12(1), pp 98-117, DOI:10.17275/per.25.6.12.1.
- Dunkel, H. (1967). Herbart's Pedagogical Seminar. *History of Education Quarterly*, Vol. (7). 1, pp 93–101. <https://doi.org/10.2307/367235>.
- Hanning, K. (2022). Protection Projects: How Art on a Cart Reframed Pedagogical Practice to Support Social–Emotional Growth. *Art Education*, 75(2), pp 19- 26, <https://doi.org/10.1080/00043125.2021.2009285>.
- Lee, H., & Lee, M. (2021). Visual art education and social-emotional learning of students in rural Kenya. *International Journal of Educational Research* Vol 180, 101781, <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2021.101781>.
- Maithreyi, S. (2023). Social Emotional Learning (SEL) through the arts education: A review of research literature. *i-manager's Journal on Educational Psychology* 16(4), pp 60-71. <https://doi.org/10.26634/jpsy.16.4.19223>.
- Medina, Y. (2012). *Critical Aesthetic Pedagogy: Toward a Theory of Self and Social Empowerment (New Literacies and Digital Epistemologies)*. Peter Lang Inc., International Academic press, ISBN-13: 978-1433117350.
- Raithel, J., Dollinger, B., et al . (2008). *Einführung Pädagogik: Begriffe - Strömungen - Klassiker - Fachrichtungen*. VS Verlag für Sozialw press, ISBN-13: 978-3531163208.
- Sefton-Green, J., & Thomson, P . (2011). *The Routledge International Handbook of Creative Learning (Routledge International Handbooks of Education) (English Edition)*. London : Routledge press, ISBN 9780415548892.
- Shapiro, L., & Stolz, S. (2019). Embodied cognition and its significance for education. *Theory and Research in Education* 17(1), pp 19-39, DOI:10.1177/1477878518822149.
- Syahria, S., Suwardi, E., Rohman, A. (2024). Integrating Local Cultural Values into Early Childhood Education to Promote Character Building. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 23, pp 84-101. DOI:10.26803/ijlter.23.7.5.
- Tian, T., Zainudin, I. (2024). Exploration and Practice of Aesthetic Education in Early Childhood Education Activities. *Journal of Digitainability, Realism & Mastery (DREAM)*, 3(09), pp 61–74. <https://doi.org/10.56982/dream.v3i09.259>.
- Чавдарова-Костова, С. (2018). *Педагогика (3-то допълнено и преработено издание)*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, ISBN 9789540743288.